ВОРОБЙОВА М. В.
(Запорізький нац. ун-т)

СПЕЦИФІКА АКТУАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ІНТЕРМЕДІАЛЬНИХ АЛЮЗІЙ: ФРЕЙМОВИЙ ПІДХІД (на матеріалі англомовного публіцистичного дискурсу)

Актуальність даного дослідження зумовлена поширенням використання вербальними текстами образності текстів іншої модальності через заміну вербальними знаками знаків семіотичних систем іншого роду. Предметом даної розвідки є актуалізація змісту шляхом взаємодії фрейму тексту вербального з фреймом тексту іншої модальності, коли зв'язок між текстами встановлюється за допомогою інтермедіальної алюзії. Метою дослідження є встановлення механізмів актуалізації змісту інтермедіальних алюзивних засобів методом фреймового аналізу.

Фреймовий підхід для вивчення лінгвістичних явищ застосовувався як зарубіжними (Ч. Філлмором, Т. А. ван Дейком), так і вітчизняними вченими (С. А. Жаботинською, В. З. Дем'янковим, Г. В. Луєвим, О. О. Селівановою). Був введений термін «інтертекстуальний фрейм», для позначення «літературного «топосу», літературної наративної схеми» [Еко 2004, с. 48]. Вважаємо доцільним використання терміна «інтертекстуальні фрейми» для позначення подій текстів невербальних та мішаних семіотичних систем, адже текстом називають не тільки літературне письмо, а й будь-який зв’язний знаковий комплекс [Бахтин 1986, с. 297]. Отже, в даному дослідженні до інтертекстуальних фреймів будемо відносити фрейми ситуацій зображених знаками як вербальних так і виражальних, образотворчих та синтетичних семіотичних систем.

До виражальних та образотворчих семіотичних кодів мистецтва, вслід за Басіним [Басин 2008], відносимо ті, до складу яких входять виключно знаки, відмінні від вербальних (семіотичний код образотворчих мистецтв). До синтетичних семіотичних кодів мистецтва відносимо ті, до складу яких серед інших входять і вербальні знаки (наприклад, кінематографічний семіотичний код). До вербальних семіотичних кодів відносимо такі, що включають в себе лише вербальні знаки (наприклад, літературний семіотичний код). Відзначимо також, що знаки виражальних та образотворчих семіотичних систем можна визначити як знаки іконічні, тобто як такі, що містять в собі властивості, які повинен посідати їх об’єкт [Моррис 1982], а вербальні знаки можна прийняти як знаки-символи, тому що вони не мають спільних з об’єктом рис (там само).

При апелюванні до фреймів, що реалізуються в текстах семіотичних кодів, відмінних від семіотичного коду тексту, в якому вживаються алюзивні засоби, відбувається передавання знаків однієї семіотичної системи знаками іншої семіотичної системи. В поданому дослідженні особлива увага зосереджується на заміні образотворчих та виражальних знаків вербальними.

Виявляючи особливості лінгвокогнітивної актуалізації змісту інтермедіальних алюзивних засобів, необхідно підкреслити важливість відтворення образної складової цього змісту. При апелюванні до виражальних, образотворчих та синтетичних семіотичних систем за допомогою вербальних знаків, відбувається заміна словесним кодом кодів іншої природи. При цьому зміст та образність, що передаються цими двома кодами повинні бути максимально схожими.

Ментальним образом називають «внутрішнє, когнітивне представлення зовнішніх об’єктів або подій» [McConnell 1988, с. 309]. Для створення когерентного ментального образу необхідно поєднання вхідних сигналів п’яти відчуттів [там само, с.79]; перцептивний цикл передбачає координовану паралельну активність декількох сенсорних систем [Найссер 1981, с. 52].

Однак кожний виражальний чи образотворчий знак чітко окреслює виключно специфічну деталь образу (акустичний знак окреслює звукову складову, візуальний – графічну і т. п.), інші якості створюваного образу є певною мірою довільними, індивідуальними. Отже вербальний знак вказує на відчуття, через яке ментальний образ передається виражальним або образотворчим знаком. У переважній більшості випадків це буде слух, зір або їх поєднання, адже майже всі сучасні тексти, їх знаки, скеровані на два з п'яти відчуттів людини – на зір та слух. Такий стан речей зумовлений здатністю сьогочасних носіїв інформації передавати виключно аудіо та візуальну інформацію (а не одористичну, тактильну або смакову) та складністю прогнозування наслідків впливу на смакові, нюхові та дотикові рецептори через їх підвищену індивідуальність та невивченість.

Тримірний простір існування зумовлює об'ємність ментальних образів(=фреймів, адже ментальний (розумовий, когнітивний) образ є гносеологічним корелятом фрейму [Бондалетова 1989, с. 38]), отже їх доречно передавати схематично за допомогою багатогранників. При цьому кожна грань відповідатиме відчуттю, адже образ створюється шляхом поєднання сигналів всіх п'яти відчуттів. Отже необхідна фігура буде п'ятигранником, тобто піраміда, основою якою буде квадрат, боковими гранями – рівнобічні трикутники. При цьому грань-квадрат співвідноситься з зором, тому що за окреслених вище умов ця грань буде найбільшою за площиною і відомо, що від зорових рецепторів поступає найбільша кількість інформації [McConnell 1988, с. 121]. Фронтальна грань-трикутник відповідає слуху, права грань-трикутник – дотику, ліва грань-трикутник – нюху, тильна грань-трикутник – смаку.

Загальна схема взаємодії фрейму прецедентного тексту з фреймом тексту-реципієнта при актуалізації змісту інтермедіальних алюзивних засобів виглядає наступним чином:

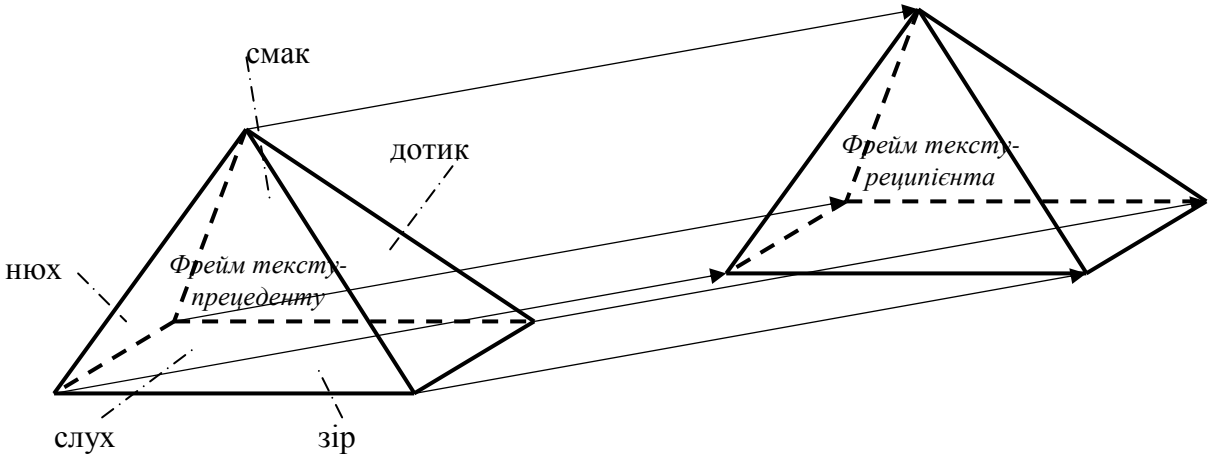

Рис. 1 Загальна схема взаємодії фреймів тексту-джерела та тексту-реципієнта

При відсиланні до аудіовізуальних медіа «вхід» до фрейму прецедентного тексту здійснюється через слуховий та зоровий канали інформації, відтворення зазнають одористична, тактильна та смакова складові. Наприклад, назва статті ***"Flight of the bumblebee"*** (The Economist, July 1st 2006) відсилає до інтерлюдії М. Римського-Корсакова в опері «Казка про царя Салтана». Алюзивний зміст несе вся фраза, яка є вербалізованим вираженням відрізку тексту-джерела, що закріпилось в узусі, адже у музичному тексті тема джмеля спочатку не мала окремої назви. У статті йде мова про новий маленький літак Eclipse 500. Для актуалізації змісту алюзії необхідно накладення фрейму тексту-джерела на фрейм тексту-реципієнта. Першим кроком буде входження до фрейму тексту-джерела, який є аудіовізуальним текстом, добудова

образу джмеля. Згідно сюжету опери цей образ є позитивним та має такі характеристики як спритність та розум. Другий крок – накладення фреймів двох текстів. За ознакою «невеликий розмір» визначаємо, що слот «джміль» музичного тексту відповідає слоту «літак» у другому тексті. Відбувається перенесення відповідних характеристик до тексту статті. Отже, ставлення автора статті до новоствореного транспортного засобу є позитивним, на його думку літак є маневреним та цілком надійним в керуванні (трансформація якостей джмеля відповідно характеристикам літака).

Взаємодія фреймів прецедентного тексту та тексту-реципієнта при відсиланні шляхом інтермедіальних алюзивних засобів до візуальних текстів починається з добору візуального знаку, еквівалентного присутньому в тексті вербальному знаку. Після відтворення візуальної грані образу, на її основі відбудовується повний фрейм. Яскравим прикладом візуального тексту-прецеденту є Велика китайська стіна, відсилання до якої є досить частотними в англомовній публіцистиці. Так, назви статей ***Over the Great Wall*** (The Economist, November 5th 2005) та ***Chinese walls*** (The Economist, March 4th 2006) викликають у візуальній пам'яті вигляд цієї архітектурної споруди, потім добудовується повний образ, рисами якого є «непохитність», «здатність захистити від навколишнього середовища», «відокремленість від решти світу». В першому випадку такий фрейм взаємодіє з фреймом тексту-реципієнта, в якому йдеться про іноземних інвесторів, які отримали можливість викупити великі китайські компанії – наприклад, з виробництва обладнання для будівництва, залізницю (і скористались цією можливістю); співставлення цих двох фреймів спричиняє актуалізацію змісту «відкриття раніше закритого ринку Китаю для зовнішніх інвесторів є явищем безпрецедентним». У другому прикладі (***Chinese walls***) взаємодія фреймів тексту-джерела та тексту-реципієнта стає каталізатором актуалізації протилежного змісту «відокремленість китайської спільноти від решти світу»: у вербальному тексті мова йде про створення в Інтернеті нових доменів, що записуються ієрогліфами замість латинських літер. Отже, у наведених прикладах прецедентний архітектурний текст «Велика китайська стіна» є уособленням кордону, який країна «стирає» або відбудовує між собою та іншим світом в різних сферах життя.

Для аудіо медіа, які впливають виключно на слух, «вхід» до фрейму тексту-джерела відбувається через відповідну грань, виражену вербальним знаком. Інші складові добудовуються індивідуально в кожному окремому випадку. Наприклад, у Private Eye № 1213 (27 June-10 July 2008) читаємо: *"We shall now sing the opening hymn **'It's Raining Amen'** by the Weather Girls"*. Назва пісні ***'It's Raining Amen'*** є алюзією до пісні Джері Халівел 'It's Raining Men', яка за стилем належить до популярної музики. Отже «вхід» до фрейму відбувається через його аудіо складову, потім образ відбудовується повністю (візуальною складовою може бути відеоряд кліпу на згадану пісню, якщо адресат з ним ознайомлений). Фрейм тексту-джерела (в даному випадку – пісні) взаємодіє з фреймом статті, до якої залучено інтермедіальну алюзію. Повний текст статті є інтермедіальної алюзією, джерелом якої є церковна церемонія весілля (невипадковою є метаморфоза *Men* → *Amen*). Фрейм популярної пісні порушує структуру фрейму традиційного обряду. Таким чином, результат взаємодії фреймів підсилює пародійний ефект статті, надаючи церемонії гротескного характеру.

Необхідно окреслити специфіку інтермедіальних алюзій, джерелом походження яких є тексти, створені в межах обрядово-ігрового семіотичного комплексу. Якщо адресат мав можливість бути персонально присутнім у якості глядача або навіть безпосередньо брати участь у створенні обрядово-ігрового тексту, його сприйняття алюзивних засобів буде відрізнятись від адресата, який тільки спостерігав за

обрядово-ігровим текстом за допомогою сучасних засобів інформації, адже «відмінність між людьми в природі та якості їх образів відображають відмінність інформації, до збору якої вони приготувались» [Найссер 1981, с. 144]. В такому випадку взаємодія фреймів двох текстів, джерела та реципієнта, буде здійснюватись за наступною схемою: образ було сформовано шляхом стимуляції всіх сенсорних систем, отже і вхід до образу буде відбуватись не через окрему грань, а через всі грані одночасно. Наприклад, назва статті "***A red rag** to a **bull**ish taxman, surely?*" (Private Eye № 1213) відсилає адресата до обрядово-ігрового тексту «Корида». Актуалізація змісту «річ, яка дратує податківця» відбувається таким шляхом: ідентифікація елементів верхнього рівня фрейму «Корида» (***A red rag,*** корінь ***bull-*** одиниці ***bull**ish*) > відтворення фрейму «Корида» повністю > взаємодія фрейму «Корида» з фреймом статті.

Отже, актуалізація змісту інтермедіальних алюзій шляхом взаємодії фреймів тексту-джерела та тексту-реципієнта відбувається наступним чином:

1) віднаходження еквівалента вербальному знаку серед аудіо / візуальних / одористичних / смакових / тактильних знаків (АБО серед аудіо і візуальних знаків, якщо текст-джерело створений в межах семіотичної системи, що складається зі знаків, які апелюють до двох відчуттів – зору та слуху);

2) побудова відповідної (аудіо / візуальної / одористичної / смакової / тактильної) грані фрейму (АБО двох – аудіо і візуальної – граней);

3) відтворення всіх інших граней фрейму;

4) наповнення фрейму інформацією з тексту, в якому вжито інтермедіальні алюзивні засоби.

Перспективним напрямком дослідження вважаємо детальне вивчення особливостей відтворення різних типів (предметного, акціонального, посесивного, таксономічного і компаративного – за С. А. Жаботинською [Жаботинская 1999]) фреймів текстів за вербалізованою складовою у процесі актуалізації змісту інтермедіальної алюзії.

Література

Басин Е. Искусство // Энциклопедия «Кругосвет» // http://www.krugosvet.ru/articles/104/1010471/1010471a2.htm (Cited 18/12/2008) *Бахтин М. М.* Эстетика словесного творчества/ Сост. С. Г. Бочаров. – 2-е изд. – М.: Искусство, 1986. – 445с. *Бондалетова О. Б.* Представление знаний: фреймы и понятия // Философские науки. – 1989. – № 4. – С. 37-43. *Жаботинская С. А.* Концептуальный анализ: типы фреймов // Вісник Черкаського університету. Серія Філологічні науки. – Черкаси, 1999. – Вип.11. – С. 12-25. *Еко У.* Роль читача. Дослідження з семіотики текстів / Пер. з англійської Мар'яни Гірняк. – Львів: Літопис, 2004. – 384 с. *Моррис Ч.У.* Основания теории знаков // Семиотика. Сборник переводов. Под ред. Ю. С. Степанова. – М.: Радуга, 1982. *Найссер У.* Познание и реальность: Смысл и принципы когнитивной психологии. – М.: «Прогресс», 1981. – 232 с. *McConnell, James V.* Understanding Human Behavior. Sixth Edition. – The University of Michigan, 1988. – 646 p.

ВОЛОШИНОВСЬКА І.А.
(Національний університет "Львівська політехніка")

ОСОБЛИВОСТІ АВТОРИЗАЦІЇ ВУЗЬКОСПЕЦІАЛІЗОВАНИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ

1. Вступ

Інформація, представлена у текстовій формі, відображає далеко не лише зміст явно викладеної автором ідеї. Кожна авторська праця характеризує самого автора або ж авторський колектив, даючи змогу відтворити найбільш вагомі фактори, що мали вплив на процес написання роботи. Аналіз особливостей використання автором